

TERROR VƏ TERRORLA MÜBARİZƏ METODLARI

A.T. Ələkbərov

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
azar.alakbarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0007-6817-8509

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 11 oktyabr 2023

Dərc olunub: 28 dekabr 2023

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Terror qloballaşan dünyanın mübarizə apardığı problemlərdən biri olub, hər gün yüzlərlə insanı qurbanına çevirir. Terror siyasi, dini, ideoloji, iqtisadi məqsədlərə çatmaq üçün qeyri-qanuni zorun, gücün, hədənin tətbiq olunması formasıdır. Məqalədə dünyanın müxtəlif ölkələrinin nümunəsində terror və onunla mübarizə üsullarından bəhs edilir.

Açar sözlər: *terror, terrorizm, terrorçu, terrorla mübarizə.*

Zorakılıq, qorxu, təhdid, qanundan kənarlılıq kimi faktları xatırladan terror və terrorizm anlayışları fərqli anlayışlardır. Fransızca “terreur”, ingiliscə “terror” sözləri ilə ifadə edilən terror sözü latın mənşəli olub “terrere” sözündən əmələ gəlmişdir. XIII əsrdən etibarən fərdi psixoloji bir ruh halı olan qorxu vəziyyətini ifadə edən terror sözü qorxutmaq, sistemli şəkildə güc istifadəsi kimi mənaları daşıyır [1, s.179]. Əslində mənə etibarilə bir zorakılıq növü olsa da, hər zorakılıq hadisəsi, terror və ya terrorizm deyildir. Terror və terrorizm konseptual olaraq fərqli bir mənə və əhəmiyyətə malikdir, zorakılıq terrorizmin həm məqsədi, həm də əsas şərtidir. Terrorizmi təməmləyən zorakılıq, eyni zamanda siyasi məqsəd daşıyır. Ümumi olaraq zorakılıq, siyasi məqsəd daşıyan və ya daşımayan zərərverici hücumların hamısını əhatə edir. Terror həm zorakılıq yolu ilə yaradılan qorxu mühitini, həm də bu mühiti yaradan zorakılıq hərəkətini ifadə edir. Terrorizm isə uzunmüddətli qorxu və dəhşət vəziyyətini ifadə edən terrordan fərqli olaraq, siyasi məqsədlər üçün mütəşəkkil, sistemli və davamlı terrordan istifadəni üsul olaraq mənimsəyən bir strategiya anlayışıdır.

Asimmetrik, qlobal və çoxşaxəli bir təhlükə halına gələn terrorla, günümüzdə heç bir dövlət təkbaşına mübarizə etmək və vətəndaşlarını bu təhlükədən qorumaq qabiliyyətinə, təəssüf olsun ki, qadir deyil. İnsanlar müxtəlif bəhanələrə əsaslanıb terrorçu olmağa qərar verərək bir terror təşkilatına üzv olmaqla terrorçu olurlar. Adətən, müxtəlif problemləri olan şəxslər, terror təşkilatları tərəfindən müxtəlif cəlbətmə üsulları ilə nəzarətə götürülərək terrorçu kimi hazırlanır. Ölkədə mövcud olan və aradan qaldırılmayan problemlərdən faydalanan terror təşkilatları sosial və psixoloji metodlarla insanları terrora sövq edir. İnsanlar öz arzuları ilə gedib terror təşkilatlarının qapısını döymür. Sosial metodlar daha çox insanların qohumluq əlaqələri, sosial və mədəni fəaliyyətlər, etnik və iqtisadi problemlərdən istifadə, psixoloji metodlar isə şüuraltı şərtləndirmə, psixoloji təsir və militant (bir düşüncə və ya ideyalogiya uğrunda mübarizə aparan şəxs və ya şəxslər) kimliyinin qazanılması şəklində izah edilə bilər.

Terrorçu sözünü eşitdiyimizdə içimizdə yaranan duyğu qorxu və nifrət, beynimizdə yaranan düşüncə isə çaşqınlıqdır. Bir insanın belə vəhşi davranışları necə həyata keçirdiyini daima narahatlıqla qarşılayır və bu davranışları qiymətləndirməkdə çətinlik çəkirik. Lakin terrorçular bir bombanı partladarkən, qan içində yatan məsum insanların, qolu və ayaqları qopmuş şəxslərin görüntülərini mediada yayımlayaraq öz məqsədlərinə müvəffəq olduqlarını düşünürlər. Terrorun şiddəti təmsil edən hadisələr üzərindən qurulan bir bağlantı strategiyası olduğunu vurğulayan fikirləri nəzərə alsaq, terrorçular bu hadisələri öz məqsədlərinə çatmaq üçün bir vasitə olaraq həyata keçirirlər. Bir insanın “Niyə terrorçu olurlar” sualına sıradan bir vətəndaşın cavab axtarması o qədər də vacib deyil. Ancaq vətəndaşlarını qorumaq məcburiyyətində olan dövlət ilə kütlədə düşün-

cə formalalaşdırmaq məcburiyyətində olan tədqiqatçılar bu mövzuya hisslərlə deyil elmi və nəzəri cəhətdən yanaşmalıdırlar. Çünki terrorizm son iki əsrdə daima gündəmdədir və terrorçular da hər keçən gün daha vəhşi və amansız olurlar.

Terrorun ən önəmli vasitəsi və terrorçuluğa gedən yolun əsasını təbliğat və təbliğata söykənən beyinyuma fəaliyyəti təşkil edir. Bu məsələ ilə bağlı bəzi fikirləri nəzərdən keçirək. XIX əsrdə yaşayan və terroru dəstəkləyən alman yazıçısı Karl Heinzen 1869-cu ildə öz əsərində qeyd etmişdir: “Əgər öldürmək cinayətdirsə, bu hər kəsə qadağan edilməlidir, əgər bu cinayət deyil və bir qisim güclər öldürmə haqqını istifadə edirsə, onda bu hər kəsin haqqı olmalıdır. Əgər bizim qarşımızda dayananlar bizi öldürməyi qəhrəmanlıq sayırsa, onda bizim də eyni münasibəti göstərməyə haqqımız var. Terror fəaliyyəti ilə biz müharibələrdə olduğundan daha az insan öldürərək maraqlarımızı qorumağa çalışırıq” [2, s.25]. Heinzen terrorun qaçılmaz və haqlı bir mübarizə üsulu olduğunu müdafiə etmiş, özünə çoxlu tərəfdaş toplaya bilmişdir. Bu tərəfdaşların bir qismi terror təşkilatları quraraq, heç bir məsuliyyət hissi duymadan cinayət əməlləri törətmişlər.

“Niyə terrorçu olurlar?” sualı ilə birlikdə, “Necə terrorçu olurlar?” sualına da cavab verən argentinalı marksist-inqilabçı və siyasətçi Ernesto Che Guevara isə terrora gedən yolu, eləcə də terrorçu olmanın əsaslarını belə izah edir: “Bir mübarizədə düşməne qarşı nifrət, insan oğluna sərhədləri xaricində bir əzmkarlıq verir və onu təsirli, şiddətli, seçici və soyuq-qanlı bir ölüm dəzgahına döndərir. Bizim əsgərlərimiz də belə olmaq məcburiyyətindədir. Nifrətsiz bir xalq düşmənlərinə qalib gələ bilməz. Savaşı düşmənin götürdüyü yerə qədər götürmək vacibdir. Evinə, əyləncə yerlərinə qədər yaymaq lazımdır. Savaşı bütöv bir hala gətirmək və düşmənin sükutunu pozmaq əsas amillərdəndir. Olduğu hər yerdə ona hücum etməli, atdığı hər addımda özünü nişangahda olan ov kimi hiss etməsini təşkil etmək lazımdır. Onda əhvalı pozulacaq, daha yırtıcı olmağa çalışacaq, lakin bu vaxt məhv olduğunu görməyə başlayacaqdır” [2, s.26]. Ernesto Che Guevaraya görə, terrorçu qəddar olmalı, düş-

məninə sonsuz nifrət bəsləməli, bütün razılışma yollarını bağlamalı, dialoqa getməməli, düşməne (yəni terrorun qarşısında olan hər kəsə) qarşı evində, əyləncə yerində, bazarda, bir sözlə, hər yerdə soyuq-qanlı bir şəkildə cinayətlərini gerçəkləşdirməli və bundan heç vaxt peşman olmamalıdır.

Terrorçuluğa gedən yolda və terrorçunun düşüncəsində əsas hədəf: razılıq yerinə savaşa, birlik yerinə ayrılıq, anlayışlı əlaqə yerinə silahlı mübarizə, nifrətin son həddə çatması və gərgin bir vəziyyətin yaradılmasıdır. Karl Heinzen və Che Guevaranın fikirləri, fərqli zaman və şərtlərdə olsa da, insanlığın qarşısına şiddətin son həddi ilə çıxan və müsəlmanları cihada səsləyən Usamə Bin Ladinə xatırladır. Bin Ladin öz mübarizə üsulunu izah edərkən terror və terrorizmi, dini bir termin olan “cihad” sözü ilə eyni mənada işlədirdi. Lakin həyata keçirdiyi əməllərin hamısı terror əlaməti daşıyırdı və dində yer alan cihadla heç bir əlaqəsi yox idi. Bununla, Bin Ladin düşünülən şəkildə öz terror fəaliyyətini genişləndirmək məqsədi güdürək, müsəlmanların dəstəyindən istifadə etməyə çalışırdı.

Bin Ladin insanları necə təsir altına salmağı çox yaxşı bilirdi və təbliğat apararaq, usta cümlələrlə təsiredici mesajlar verirdi. O, öz terror əməllərinə bəraət qazandıraraq belə düşünürdü ki, onların terroru Amerikaya qarşıdır və bu alqışlanası terror, zalımın zülmünə son qoymaq və Amerikanın İsrailə dəstək verməsinə maneə olmaq üçündür. Bin Ladinə görə, Amerika və Qərbin aparıcı ölkələri Fələstində savaşa Hamas, İslami Cihad və digər təşkilatları terror təşkilatı hesab edir və bu düzgün deyil [3]. Bin Ladin hiyləgər bir siyasət yürüdür və bütün müsəlmanları terrorla mübarizənin mərkəzinə çevirməyə çalışırdı. Bu mübarizəni mümkün qədər daha geniş cəbhəyə yaymaq Bin Ladinin əsas strategiyası və hədəfi idi.

Xüsusilə, vurğulamaq lazımdır ki, terrorçular bizim kimi düşüncülər. Ancaq onlar səfeh də deyillər. Dəqiq hesablamalar apara bilsələr, hiyləgər strategiyalar yaradan, bütün texniki vasitələrdən istifadə edə bilən insanlardır. “Niyə terrorçu olurlar?” sualının cavabını terrorçuların təbliğat əsərlərində, törətdikləri əməllərdə, sosial, siyasi və iqtisadi sahələrdə

olan çatışmazlıqlarda və terrora qarşı mübarizədə bir çox dövlətin atdığı yanlış addımlarda axtarmaq lazımdır.

Terrorla mübarizə metodları. Terrorçular istər say baxımından, istərsə də silah və təchizat baxımından dövlətin güc strukturları qarşısında zəif və gücsüzdürlər. Lakin 11 sentyabr hadisələri və ondan sonra baş verən hadisələr terrorun təsir dairəsinin, artıq nə qədər genişlənmə biləcəyini göstərdi. Terrorçuların üstünlüyünü göstərən bir neçə amil vardır ki, onlara xüsusi diqqət yetirmək lazımdır:

1. Terrorçular yer, zaman və hədəf baxımından seçim üstünlüyünə sahibdirlər. Belə ki, onların harada, nə vaxt hadisə törədəcəyini və kimləri hədəf seçəcəyini bilmək çətin və yüksək səviyyədə kəşfiyyat apararaq məlumat toplamağa ehtiyac vardır. Uyğun vaxtda, lazımı yerdə və düzgün aşkar olunmuş terror qruplarını təsirsiz hala gətirən dövlət qurumları terrorçular üzərində üstünlüyü ələ keçirmiş sayılırlar. Məsələn, 2000-ci ildə Hizbullah terror təşkilatına qarşı başlanan, 66 variantda hazırlanmış əməliyyat planı nəticəsində 4557 terror şübhəlisi nəzarətə götürülmüşdür. Bunlardan 2730 nəfərinin məhkum edilməsi ilə nəticələnən polis əməliyyatları və məhkəmə işi, dünyanın ən qanlı terror təşkilatının mühüm bir qanadının üzə çıxmasına səbəb olmuşdur [2, s.30].

2. Terrorçuların ikinci üstün cəhəti odur ki, onlar heç bir qayda-qanuna riayət etmirlər. Onlara qarşı qayda və qanunlara uyğun mübarizə aparın müvafiq dövlət qurumlarını sarsıdaraq, qayda qanunu pozmağa vadar edə bilirlər. Əgər onların güclü tərəfi qeyri-əxlaqi, qeyri-hüquqi və vəhşi əməllədirsə, dövlət qurumlarını da güclü edən öz güc və qüvvəsini qanun çərçivəsində tətbiq etməkdir.

3. Terrorçuları üstün edən digər amil isə onların istifadə etdikləri əlaqə dilidir. Bu əlaqə dilinin əsas istiqaməti cəsədlər üzərindən aparılan təbliğat işləridir. Terror, ümumiyyətlə toplumda dəhşəti təbliğ etməyə çalışan bir fəaliyyətdir. Terror təşkilatları bu tak-

tikanı ustalıqla icra edərək, ölkədə gündəmi şiddət və qanlı doldurmağa, bunun sayəsində xalq və dövlət arasında olan əlaqəni nifrət və gərginliklə əvəz etməyə çalışırlar. Baş verən terror hadisələrinə həssas reaksiya verən dövlətlər, panika və təlaşa qapılıaraq, terrorçuların istədiyi kimi hərəkət edir və üstünlüyü onlara vermiş olurlar. Lakin hər bir dövlətin terrora qarşı müvafiq strategiyasının olması, ölkədə və xalq arasında olan gərginliyi aradan qaldıran siyasi qərarlar verməsi vacibdir. Terrorla mübarizədə əməliyyat fəaliyyətlərindən əlavə, siyasi və strateji səviyyədə qərarların verilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

4. Terrorçuların üstünlüyünü qoruyan digər amil isə, onların özlərini beynəlxalq arenaya çıxarmaq qabiliyyətidir. Terrorçular, ölkələr arasında münasibətlərə ciddi təsir edərək, yaranan rəqabətdən çox yaxşı istifadə edə bilirlər. Məsələn, PKK (Kürdüstan İşçi Partiyası) terror təşkilatı müxtəlif silahlı terror fəaliyyətləri ilə Türkiyə Cümhuriyyətini tələsik qərarlar verməyə məcbur etmişdi. 21 oktyabr 2007-ci il tarixində, 21 türk əsgərinin şəhid edilməsi ilə əlaqədar Türkiyə Hava Qüvvələrinə məxsus qırıcılar, İraq sərhədində antiterror əməliyyatına başlamış və sərhədyanı ərazilərdə olan terror yuvalarını bombalamışdı. Fərsətdən istifadə edən terrorçular mülki vətəndaşların günahsız ölməsi bəhanəsi ilə dünya mediasını qarışdırmağa və Türkiyə əleyhinə təbliğatlara başlamışdı [4, s.33]. Buradan başa düşmək olar ki, PKK terror təşkilatı bilərəkdən bu vəziyyəti yaradaraq Türkiyənin həssas reaksiya göstərməsinə zəmin yaratmış, beynəlxalq arenada Türkiyə əleyhinə təbliğat aparmaqla Türkiyənin dünya ölkələri ilə münasibətinin pozulmasına çalışmışdı.

ƏDƏBİYYAT

1. **Marifli A.** *Terrorizm anlayışının təsbiti və Azərbaycan nümunəsi.* Tarix və onun problemləri, 2013, №4, s.179-185.
2. **İhsan B., Özeren S.** *Dünyadan Örnəklərlə Terörle Mücadele,* Ankara, 2012, 479 s. 3. Terrorun məğlub edilməsi azadlığın qorun-

ması: Amerika Birləşmiş Ştatları və Beynəlxalq Koalisiya qlobal terrorizmə qarşı: Terrorizm şəbəkəsi. ABŞ Dövlət departamenti, 2001, 24 s. 4. Dünyadaki terör örgütleri, Seri-1, Utsam Raporlar Serisi: 25, Anıttepe, Ankara, ocak 2013, s.9-13.

3. *Dünyanın ən qorxulu terror təşkilatı: İRA*, 24.10.2014, <http://atv.az/news/interesting/2522-dunyanin-en-qorxulu-terror-teskilati-ira>.
4. **Abbasbəyli A.N.** *Dünya siyasəti*, Bakı, 2011, 584 s.

ТЕРРОР И МЕТОДЫ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ

А.Т. Алекбаров

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
azar.alakbarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0007-6817-8509

Аннотация. Каждый день сотни людей становятся жертвой террора, являющегося одной из проблем глобализованного мира. Террор является формой незаконного применения насилия, силы и угрозы в целях достижения политических, религиоз-

ных, идеологических и экономических целей. В статье повествуется о терроре в различных странах и о методах борьбы с террором.

Ключевые слова: *террор, терроризм, террорист, борьба с террором.*

TERROR AND METHODS OF FIGHT AGAINST TERRORISM

A.T. Alakbarov

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
azar.alakbarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0007-6817-8509

Annotation. Every day, hundreds of people fall victim of terror, which is one of the problems of a globalized world. Terror is a form of illegal use of violence, force and threat in order to achieve political, religious, ideolo-

gical and economic goals. The article argues about terror in various countries and the methods of fighting against terrorism.

Keywords: *terror, terrorism, terrorist, fight against terrorism.*